

Bir Eski Anadolu Türkçesi Mesnevisi: İnâyetnâme yahut Gencnâme

An Mathnawi of Old Anatolian Turkish: İnâyetnâme or Gencnâme

Zeynep BUÇUKCU*

* Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

e-mail*: zeynepbucukcu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5904-3601>

Araştırma Makalesi/Research Article

<https://doi.org/10.34083/akaded.647341>

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Zeynep Buçukcu, Ankara Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Ankara/Türkiye

Geliş Tarihi/Received : 15.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 09.12.2019

Atıf/Citation

BUÇUKCU, Zeynep (2019). Bir Eski Anadolu Türkçesi Mesnevisi: İnâyetnâme yahut Gencnâme, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3 (4), 475-498
DOI: 10.34083/akaded.647341

Öz

İnâyetnâme ve bir diğer adıyla Gencnâme 16. yüzyılın ilk yarısında telif edilmiş bir mesnevidir. Şu ana kadar yapılan araştırmalarda esere ait iki nüsha tespit edilmiştir. Bunlardan biri Vatikan Apostolik Kütüphanesi'nde Vat.turc.340 katalog numarasıyla diğeri ise Konya Mevlânâ Müzesi yazmaları arasında 1659 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Konya nüshası 2.460, Vatikan nüshası ise yaklaşık 5.215 beyittir. Konya nüshası Vatikan nüshasına göre eksiktir. Eserin içeriğinde peygamberler, din büyükleri, mutasavvıfların hayatlarından hikâyeler, ayet ve hadis açıklamaları bulunmaktadır. Bölümler arasında çoğu zaman bir bağlantı yoktur. Ancak din, tasavvuf, ahlak konularının dışına çıkmaz ve okuyucunun anlatılanlardan ders çıkarması, ibret alması hedeflenir. Eserin müellifi Fidâî adlı bir şairdir. İnâyetnâme'nin telif tarihiyle aynı zamanda yaşamış ve divanında da benzer konuları çokça işlemiş olan Mevlevî şair Fidâî Mehmed Dede olması muhtemeldir. Bu çalışmada İnâyetnâme'nin söz konusu iki nüshası tanıtılmış ve karşılaştırılmıştır. Mesnevinin içeriğine, dil özelliklerine ve müellifinin kimliğine dair ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 16. yüzyıl, Mesnevî, İnâyetnâme.

An Mathnawi of Old Anatolian Turkish: İnâyetnâme or Gencnâme

Abstract

İNâyetnâme, also called Gencnâme, is a mathnawi written in the first half of the 16th century. So far, two copies of the work have been identified. One of them is registered with the catalog number Vat.turc.340 in Vatican Apostolic Library and the other one is registered with the inventory number of 1659 among the manuscripts of Konya Mevlana Museum. The copy of Konya is 2,460 and the Vatican copy is 5,215 couplets. The Konya copy is incomplete according to the Vatican copy. The content of the work includes stories from lives of the prophets, religious elders and sufis, also verses and hadith explanations. There is often no connection between narrations. The work is only on religion, mysticism, morality and it is aimed for the reader to take lessons from the narrations. The author of the work is a poet named Fidâ'î. It is possible that he was the Mevlevi poet Fidâ'î Mehmed Dede, who lived during the period in which İnâyetnâme was written and who had mentioned a lot of similar subjects in his Divan. In this study, these two copies of İnâyetnâme are introduced and compared. Detailed information about the content and language characteristics of mathnawi, and identity of the author is given.

Key Words: *16th Century, Mathnawi, İnâyetnâme.*

Anadolu sahasında mesnevi yazımı Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si ile başlar ve yıllar içerisinde özellikle muhteva bakımından çeşitlenerek gelişimini sürdürür. 14. yüzyılda daha çok halkı eğitmeye yönelik dinî-didaktik konular sıkça işlenmekte ve süssüz, olabildiğince anlaşılır bir dil kullanılmakta iken 15. yüzyılda sanat kaygısı ön plana çıkmış ve mesnevi nazım şekli ciddi bir gelişim göstermiştir. Bu asır mesnevîde öğretim odaklı konular kadar aşk hikayelerinin de işlendiği, direkt tercüme yerine adapte etme ve orijinali yakalama fikrinin doğduğu bir dönem olmuştur. 16. yüzyıla gelindiğinde yine aşk, din, ön planda olmakla birlikte şehrengiz, kıyafetnâme, sûrname gibi belli konular üzerine yoğunlaşan mesnevîler de yazılmaya başlanmıştır. Fakat yoğunluk yine dinî-tasavvufî, didaktik eserlerdedir. Bu çalışmanın konusu olan *Înâyetnâme* adlı eser de 16. yüzyılın başında telif edilmiş, öğretici yönü ile öne çıkan bir mesnevîdir. Dr. İsmail Ünver mesnevîleri yazılış amaçlarına göre okuyucuya bilgi vermek, onu eğitmek amacı güden mesnevîler; okuyucunun kahramanlık duygusuna hitap eden, konusunu menkabelerden ya da tarihten alan mesnevîler; sanat yönü ön planda olan, okuyucunun edebî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesnevîler; şairlerin gördükleri, yaşadıkları olayları anlatan, toplum hayatından kesitler veren; kişileri, meslekleri, düşünceleri ve belli yöreleri tasvir eden mesnevîler (Ünver 2011: 438) olmak üzere dört ana gruba ayırır. 1. gruptaki mesnevîleri ise kendi içlerinde dinî, tasavvufî, ahlakî ve ansiklopedik eserler olarak dört alt başlıkta inceler. Ancak 16. yüzyıla gelindiğinde mesnevîler muhteva yönünden zenginleşmiş, artık çoğu kere iç içe geçmiş bulunan konuları kesin sınırlarla belirlemek ve ayırmak mümkün olmaktan çıkmıştır (Kartal, 2013:379). 16. yüzyılın başında telif edilmiş olan *Înâyetname* için de bu durum söz konusudur. Eser içeriği itibarıyla hem dinî hem tasavvufî hem de ahlakî olarak değerlendirilebilir niteliktedir.

Eserin izine ilk olarak Mevlânâ Müzesi Yazmalar Katalogu'nun 1. cildinde rastladık. Daha sonra yaptığımız katalog taramalarında bir nüshasının da Vatikan'da olduğunu tespit ettik. Bu çalışmada Konya Mevlânâ Yazma Eserler Müzesi'ndeki nüsha "Konya nüshası", Vatikan Apostolik Kütüphanesi'nde bulunan nüsha ise "Vatikan nüshası" olarak anılacak, alıntılarda Konya'da bulunan nüsha için "Kon.", Vatikan'da bulunan nüsha içinse "Wat." kısaltması kullanılacaktır. Eserden verilen örneklerde daha çok Vatikan nüshası kullanılmış olsa da Konya nüshasına da yer verilmiş, verilen örnek hangi nüshada ise o nüsha ayrıca içinde belirtilmiştir. Eserden alıntılanan kimi yerlerde okunamayacak durumda olan veya tarafımızca okunamayan yerler köşeli araç içinde üç nokta [...] ile belirtilmiştir. Bazı

harfleri okunamayacak durumda olan ancak bütünü bağlam sayesinde tahmin edilebilir kelimelerin silik harfleri köşeli ayraç içerisinde alınmıştır.

İnâyetname, ahlak ve tasavvuf konuları üzerine yoğunlaşan, geneli peygamberler tarihi ve evliya menkıbelerinden alıntılanmış hikâyelerden mürekkep bir eserdir. Biri Konya Mevlana Müzesi'nde diğeri Vatikan Apostolik Kütüphanesi'nde olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır. Vatikan nüshasının ön yüzünde bulunan nottaki “bu kitâb adı ‘inâyet-nâme ve bir adı genc-nâmedür” ifadesine göre bir diğeri Gencnâme'dir. Eserin şu ana kadar tespit edebildiğimiz iki nüshası bulunmaktadır. Nüshalardan biri Konya Mevlânâ Müzesi Yazmaları arasında 1659 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Katalog kaydında müellif adı “Yümnî yahut Kabûlî” olarak geçmektedir, eser adı ise “İnayat-nama” olarak kaydedilmiştir. Diğeri nüsha Biblioteca Apostolica Vaticana'da Vat.turc.340 kaydıyla mevcuttur.

Katalog kaydına göre orta şemseli, kenarları cetveli, tamir görmüş cilt (Gölpınarlı 1967: 244) içinde bulunan Konya nüshasında iç kapak üzerinde Arap harfleriyle yazılmış “eb'âdı 12x17” notu ve Latin harfleriyle katalog kaydı vardır. Zahriyenin a yüzünün baş kısmına “taşavvuf ve ahlâktan manzûm bir eşer” notu düşülmüştür. Aynı sayfanın alt kısmında eserin sayfa (220) ve varak (440) sayısı belirtilmiştir. Hemen aşağısında da “Konya Âsâr-ı 'Atıka Müzesi Müdürü” ifadesi, muhtemelen ilgili yetkilinin imzası ile mührü ve “fi 30 eylül 927” tarihi yazılmıştır. Ayrıca Maârif Vekâleti Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi Müdürlüğü'ne ait Latin harfli bir mühür de bulunmaktadır. Sayfanın b yüzünde “hâzâ kitâbu pend-nâme” ibâresi vardır.¹

Sayfa numaraları esere sonradan eklenmiştir. Sonradan yapılan bu numaralandırmaya göre 1a'nın sağ üst köşesinde ana yazmadan ayrı olarak “Faḥrî'd-dîñ Çelebi'nün dergâh-ı şerîfe vakfı” şeklinde bir kayıt ve sayfanın sağ alt tarafında doğru iki mühür mevcuttur. Bunlardan biri yukarıdaki Maârif Vekâleti Konya Âsâr-ı Atıka Müzesi Müdürlüğü'ne ait Latin harfli

¹ Bu ibâre İnâyetnâme'nin dinî emirlere uyma gereğini vurgulayan ve tasavvufî öğütlerde bulunan kimliğini öne çıkarırken Kaplan'ın nasihatnameler için yaptığı tasnifte (Kaplan 1990: 2) eserin dinî- tasavvufî nasihatnâmeler arasında da değerlendirilebileceği fikrini vermektedir.

mühürdür. Diğerinde ise “[...] Һazret-i mevlânâ Һaddese sırrahül’l-a’lâ” ifadesi yazılıdır.

Eser iki sütun halinde olup, sütunlar kırmızı çerçeve içine alınarak düzenlenmiştir. Nesih ile harekeli olarak kaleme alınmıştır. Başlıklar Farsçadır. Metnin bulunduğu son sayfada 1a’da bulunan iki mührün aynıları vardır. Arka kapaktan önceki boş sayfanın ilk yaprağı boştur. Bir sonraki yaprağa ise “varak 324 şaҺife 162 bu Һaydımız şıҺhatlidir” notu düşülmüştür. Bundan başka eserin bulunduğu kütüphane ve demirbaş numarasını içeren bir mühür daha bulunmaktadır.

Söz konusu nüshanın başında herhangi bir başlık ya da besmele, hamdele, salvele gibi bir bölüm mevcut olmayıp eser 1a’dan itibaren şu beyitlerle başlamaktadır:

*kişinüñ kim ola yiri cehennem
görünür aña bu nâr-ı cihân nem*

*ve ger olsa makâmı bağ-ı cennet
görürdi bu dârı nâr-ı miһnet*

*gelür ehl-i bihişte düzeҺ a’râf
çü yokdur anda Һür u nür u eltâf*

*ger ide ehl-i düzeҺ anda seyrân
görinür aña hep bâg u gülistân*

*Һoş beñzer gör [...] bu dünyâ
ki tutar ehl-i düzeҺ bunı Һoşça*

*velî ehl-i bihişte oldu zindân
görindi çün gözine ol gülistân*

*karışmış uş yörür a’râf içinde
bu iki miһnet ü eltâf içinde*

Toplam 69 başlık içeren, her varağında 15 satır olan bu nüsha 164 varak olup yaklaşık 2.460 beyittir. Vatikan nüshası ile karşılaştırıldığında bu nüshanın büyük bir kısmının eksik olduğu görülmektedir. Son beyitleri şu şekildedir:

çutardı ol u bu oğırdu çur`ân
anuñçün kaçdum iy me`mür-ı yezdân

çü vire mâlike âteş-i cevânî
görine mâlike emrûñ şavâbı

diye beñzer muhammed ümmetidür
bu çavm işbu nişân-ı tã`atidür

işidüp olalar cümle çurüşân
muhammed adını cāmıla cüşân

zihi devlet anuñ-kim yakmaya nâr
çıla nârı za`îf alından envâr

Eserin Vat.turc.340 yer numarasıyla Biblioteca Apostolica Vaticana'da kayıtlı diğcr nüshası ise 402 varak olup 1a'da ve ana metnin bittiği 402b'den sonra üç sayfa not içermektedir. 1a'da bulunan notta okunamayacak durumda olan yerler olmakla birlikte şu ifadeler geçmektedir:

bilgil ki bu kitâbı muşannifi tazarru`ıla nazm eyledi ki [...]

[...] ve sâmi`-i mü`minlere çak te`âlâdan [...] raçmet irişe bu kitâb adı

`İnâyet-nâme ve bir adı genc-nâmedür ki evvelinde çizr-i genc ve âhirinde çizr-i gencine temâmına [...]

çak te`âlâ`inâyetinden ve gizlü gencinden [...] çomaya ve bu kitâba [...]

hâş eger`âm mertebesince ve miçdârınca içlâş [...]

[ol]maçlık müyesser ola ve niçe yirlerdeki esmâ`u'llah çizr-i [...]

[e]vliyâ vü aşfiyâ añılmışdur cümlesiyle dünyâda vü âhiretde [...]

[...]`inâyet-i âdemide mihr-i çakça lâyıç [...] ve tã`ate lâyıç [...]

[...] vücüd içinde hemişe muçabbet-i çak ve ol vücüdıla hemişe tã`ate [...]

her kimdür ki vardır mezkûrlaruñ ve bu kitâbuñ ehlidür bilâ-
[şe]kk ü bilâ [...] dillerdendür pes ol tã'ifeden murâdı vü
mağşüdü bu fakırd[ür] [...]

[...] ki Fidâ'î dimekle meşhûrdur oldur ki [...]

[...] te'âlâ ka[tı]ndan [...]

Vatikan nüshası da tıpkı Konya nüshası gibi iki satır halinde, nesih hattıyla ve hareketli olarak kaleme alınmıştır. 154 başlık içermektedir. Elimizdeki kopya siyah- beyaz olduğundan mürekkep rengi hakkında kesin bir bilgi verememekteyiz. Ancak ana metne göre daha soluk görünen başlıklar muhtemel ki başka bir renkle yazılmıştır. 9 satırlık 1b şu beyitlerle başlar:

[...] rabb-i mevcûdât-ı kevneyn
ki ü kerd in heme bî- nakş ü bî-şeyn

huşûşâ k'âdem ü eşrâf-ı evlâd
be-cân-ı aħmed ü işân şenâ-bâd

[...] geldüm ħurûşa
getürdi mihr-i ħağ çün cânı cûşa

[...] içinde buldum genc-i penhân
anı gördüm 'ağâ-yı zât-ı sübhân

[...] lâyığ degüldür bu mezâhib
kala ebter ki şundi ħağ vâhib

[...] künc içre ol genc ebter
kılur iħrâc arzı 'ayn-ı gevher

402b'ye kadar takip eden her varakta 13 satır bulunmaktadır. 402b'de ise mesneviye ait şu son beş beyit vardır:

eger virseñ elüme ihtiyârum
bilürsin yok tapuñdan özge yârum

ve ger sensin kamu a'zâma ħâkim
buyur ħayr itsün irem saña tâ kim

*baña cānān katında cān gerekmez
vişālūñ variken hicrān gerekmez*

*beni işmarlayup uş saña cāndan
ferāgat bulmuşam cān ü cihāndan*

*budur uş 'ilmüm ayruķ urmazam dem
tamām oldu sözüm vallahu a 'lem*

Bu beyitlerden sonra yine 402a'da bir ferağ kaydı bulunmaktadır. Toplamda yaklaşık 5.215 beyit olan bu nüshada da Konya nüshasında olduğu gibi başlıklar Farsçadır. Eserde ilk olarak 38a'da karşımıza çıkan mühürde “hāza'l-kitābü'l-mevķūfe eş-şeyhü'l-ḥalveti el-ḥāfizü'l-ķur'ān meḥmed rızā'ü'd-dīn el-üsküdarî² be-dergāh-ı ümmi aḥmed efendi ḳaddesa'llahu sırrahū fi'l-üsküdar şalla'llahu te'ālā 'ani'l-üsküdar fî 260” ifadeleri

² Mühürde eseri, Üsküdar'da bulunan ve bugün yalnızca hazîresi mevcut olan Ümmî Ahmed Efendi Dergâhı'na vakfettiği belirtilen Halvetî şeyhi Mehmed Rızaüddin el-Üsküdarî büyük ihtimalle, Sünbüliyye âsitânesi postnişinlerinden (Yücer 2010: 138) Seyyid Mehmed Rızâeddin Efendi'dir.

vardır.402b'den sonraki üç sayfa notta ise Arapça bir dua³, ayrıca 403a'nın sağ üst köşesinde dua metninden ayrı bir beyit bulunmaktadır.⁴

Eser mefâ'ilün/mefâ'ilün/fe'ülün vezniyle yazılmıştır. Vatikan nüshasında, mesnevi ile aynı vezinde yazılmış dört beyitlik, naat muhtevalı bir manzume bulunmaktadır:

*diridi cismüme cānum muḥammed
hemîşe derde dermānum muḥammed*

*bu küfr ehli içinde kalmıṣa tiz
gel iy sevgüsi imānum muḥammed*

*saña çün olmışam bend içre bende
direm cānıla şultānum muḥammed*

³ ilāhî ve ilāhi cemā 'i'l-mevcūdāti mine'l-maḥsūsāti ve'l-ma 'kūlāti yā vāḥibü'n-nüfüsü ve'l- 'uḳūl ve muḥteri 'a'l-māhiyyāti mine'l-erkāni ve'l-uşul yā vācibe'l-vücüdi yā fāriẓa'l-ḥayr ve'l-cūd yā cāmi 'a'l-kulūbi ve'l-ervāhi yā fā 'ile'ş-şuri ve'l-eşbāhi yā nūru'l-envār yā mürürü'l-halle devvāri ente'l-evvelü'llezi'l-evvele ḳableke ve ente'l-āḥirü'llezi'l-āhire ba 'deke ve'l-melā 'iketü 'ācizüne 'an-idrāki celāle zātike ve'n-nāsi ḳāşirüne 'an-ma 'rifeti kemāli şifātike allahümme ḥallaşnā mine'l- 'alā 'iki'z-zātiyyeti'l-cismāniyyeti ve cenibbinā mine'l- 'avā 'iki'n-nefsāniyyeti'l-gulemāniyyeti [...] şevāriḳa [...] 'alā nüfüsünā bevāḳa āşāriḳe'l- 'aḳlū ḳaḫrātün min-ḳaḫarāti biḫāri melekūtike ve'n-nefsü şü 'letün min-şü 'lāti nāri ceberūtike zātike zātün feyyāzātün taḡizü min-hā ḫavācirü rüḫāniyyetün lā mütte 'iletün ve-lā munfaşilatün müberrātün 'ani'l- [...] (402b) mu 'arrātün 'ani'l-vaşli ve'l-beyn fe-sübḫāne'llezzi lā-tüdricketü'l-ebşārü ve-lā tümeşşilü'l-efkārü leke'l-ḫamdü ve'ş-şenā 'ü ve min-ke'l-men 'ü ve'l- 'aḫā 'ü ve bike'l-vücüdü ve't-tebā 'ü bi-sübḫāne'llezzi bi-yedihi melekütü külli şey'in ve ileyhi türce 'üne teveceḫnā ilā cenābi kudsiḳe yā vācibe'l-vücüdi ve te 'arraznā li-nefeḫāti ünsiḳe yā müfizi'a'l-ḫayri ve'l-cüdi nazarāti 'uḳūlinā [...] nāfiẓ 'aleynā min-nārinā ḫaḳāyika'l-eşyā 'i kemā-hiye fe-inneke 'alā mā-teşā 'ü müdürün ve bi-ifāzāti'l-muḫālibe cedidün yef 'alü'llahü mā-yeşā 'ü bi-ḳudretihi ve yaḫḳümü mā-yürjüdü bi- 'izzetihî allahümme iftaḫ ḳulübine'l-ma 'rifetike ve işrah şudürenā li-ḫidāyetike ve elzemnā ḫaḳāyika rubūbiyyetike ve ikramnā bi-leḫā 'ifi ḫikmetike ve erzinā bi-ḫüsnü ḳazā 'ike ve [...] iştigālünā li- 'ibādetike ve şemirrnā 'ani'd-dünyā li-ḫizmetike ve aḳḫa 'a 'alā 'iḳanā 'an [...] muvāḫaḫatike ve a 'şimü cevāriḫanā 'an muḫāleḫetike ve emle 'e ḳulūbenā (403a) bi-ta 'zim ḫaybetike ve yessir-lenā devāme tā 'atike ve eşkinā min-şuḫūsi muḫabbetike ve a 'tişnā bi'l-iştibāḳi ileyne [...] ve ḫabbib ileynā leziẓe mu 'āmeletike ve 'rzuknā şükran [...] ni 'metike ve ḫallü beynenā ve beyne ma 'şiyetike inneke cevādün bi- 'aḫiyetin allahümme lā-tü ḫiznā bi-zünübünā ve zünübü'l-müsriḫin min- 'ibādike fi-arzike ve bilādike bi-raḫmetike yā erḫame'r-rāḫimün (403-b)

⁴ "ey beni şeydā ḳılan (...) nurlu yārüm ḳandasın
cān ü dilden sevdüğim zibā nigārüm ḳandasın"

*niçün ben bendeñi yād eylemezsın
sen iy 'izzetlü mihmānum muḥammed (Vat. 9,10,11,12)*

Mevlânâ Müzesi'ndeki nüshada 1b'den itibaren bulunan beyitler Vatikan nüshasının 242. varağının a yüzünden itibaren başlar fakat iki yazmada bu yerden itibaren paralel bir ilerleme izlenmez. Nüshalardaki başlıklar takip edildiğinde Konya nüshasındaki başlıkların düzensiz bir biçimde Vatikan nüshasının içine dağıldığı görülür. Örneğin Hz. Ömer'in oğlu Ebu Şahme'yi konu alan bir hikâyenin anlatıldığı “şarâb ḥorden-i bû şahme vü sitem kerden-i ü duḥter-i enşâri-râ vü ḥâmîle şoden-i ân duḥter” başlığı Konya nüshasında 142a'da Vatikan nüshasında ise 54a'da bulunmaktadır. Benzer şekilde Harun Reşid'le ilgili aynı hikâyenin başlığı Konya nüshasında 56a'da iken Vatikan Nüshasında birkaç kelime farkla 52b'dedir:

*ḥikâyet-i ân duzd ki nâgâh ez kıbel-i ḥaḫ 'inâyet reşid ve
tevbe kerd ez duzdî ve râh-ı râst yâft (Kon. 56a)*

*ḥikâyet-i ân duzd ki tevbe kerd ez-duzdî ve 'inâyet reşiden-i
û-râ ez- ḥaḫ te'âlâ (Vat. 52b)*

Görülen o ki başı sonu net biçimde belli ve hacimce daha büyük olan Vatikan nüshası Konya nüshasına göre daha tam bir görünüm arz etmektedir. Konya nüshasının baş tarafı açık biçimde eksiktir. Kimi ufak kelime değişikliklerinin dışında aynı başlık altındaki hikâyeler arasında bir fark bulunmamaktadır.

Konya nüshasına ait katalog kaydında İnâyetnâme'nin müellifinin “Yümnî yahut Kabûlî” adlı bir müellif olabileceği belirtilmiştir. Ancak gerek Vatikan nüshasının başında bulunan notta – her ne kadar yapraktaki yıpranmadan kaynaklı olarak okunamayan birçok yeri olsa da- geçen;

*“her kimdür ki vardur mezkûrlaruñ ve bu kitâbuñ ehlidür
bilâ [şe]kk ü bilâ (...) (1a-10) dillerdendür pes ol tã'ifeden
murâdı vü maḫşûdı bu faḫird[ür] (...) (1a-11) (...) ki Fidâ'î
dimekle meşhûrdur oldur ki (...) (1a-12) (...) te'âlâ
ḫa[tı]ndan (...) (1a-13)”*

ifadeleri gerekse yine Vatikan nüshasında tespit ettiğimiz;

*bu hâk yolında ben k'oldum Fidâyi
idinmişdüm bu ni'metden ğidâyi (Vat. 400b-2)*

*çün olur râm ü serkeş cümle hayvân
bu 'âlemde Fidâ'î nefsi-î insân (Vat. 18a-2)*

*Fidâyi bendeñi sürme tapuñdan
ki cân virilse almaz her kapudan (Vat. 21a-1)*

beyitleri göstermektedir ki müellifin adı Yümnî yahut Kabûlî değil Fidâ'î dir. Tezkirelerde birden fazla Fidâ'î'ye rastlanmaktadır. Ahdî tezkiresinde iki Fidâ'î bulunmaktadır bunlardan biri Ali Bâlî olup II. Selim'in şehzadeliği sırasında onun etrafında bulunanlardan biri olduğu belirtilir (Solmaz 2018: 253). Tezkirelerde eserleri hakkında bir bilgi verilmemiştir. II. Selim'in çevresinde bulunan ve eserdeki 1504 tarihinden neredeyse altmış yıl sonra ölen Ali Bâlî'nin İnâyetnâme müellifi olma ihtimali düşüktür. Ahdî, diğer Fidâ'î hakkında da Dergüzinli olduğu, hacca gittiği, Anadolu ve Arap coğrafyasında ticaretle meşgul olduğu ve son olarak Halep'e yerleştiğinden başka somut bilgi vermemiştir (Solmaz 2018: 252). Kınalızâde'nin bahsettiği Fidâ'î'nin ise asıl adı İsmâil olup İstanbulludur. Kınalızâde onun şiir konusunda gayretli ve tarih düşürmeye meraklı olduğunu belirtir (Sungurhan 2017: 654). Eserleri hakkında bir bilgi bu tezkirede yoktur. Riyazî de Kınalızâde'nin söz ettiği Fidâ'î'den bahseder. Tıpkı Kınalızâde gibi eserleri hakkında bilgi vermemekle birlikte ondan farklı olarak bir mesnevîsinde kendisini Manastır'a nispet ettiğinden ve hicri 1011'de Peşte seferinde şehit olduğundan bahsetmektedir (Açıkgöz 2017: 253) ki bu tarih yine İnâyetnâme'deki 1504 tarihinden neredeyse yüz yıl sonraya rastlar. Fâizî de aynı Fidâ'î hakkında Riyazî'nin söylediklerini tekrar eder. Ondan başka bir de Antepli Fidâ'î'den bahseder ki verdiği bilgi yalnızca memleketinden ibarettir (Kayabaşı 1997: 438). Sâlim tezkiresinde bahsedilen Fedâ'î'nin ise asıl adı Abdullah olup babası Rakka kadısıdır (İnce 1977: 545). Sâlim onun basit bir mazmun için babasını feda edebilecek cibiliyette bir Zâlim Fedâ'î olduğunu söyler. Ancak eserleri hakkında bilgi vermez. Esrar Dede ise asıl adı Muhammed olan Burdurlu bir Mevlevî Fedâ'î Dede'yi eserine almıştır. Her ne kadar tezkirede 1577 senesinde vefât ettiği belirtilse de (Genç 2000: 408) İsimler Sözlüğü'nde, divanındaki tarihlere bakıldığında şairin 15. yüzyılın son çeyreği ile 16. yüzyılın ilk yarısında yaşadığının anlaşıldığı belirtilmiştir (Çakıcı 2014).

Burdurlu Fidâ'î Mehmed Dede'nin Mevlevî kimliği, kendisinin İnâyetnâme müellifi olabileceğini düşünmemize sebep olan etkenlerden ilkidir. Zira şairin Mevlânâ'ya olan sevgisini ve bağlılığını divanında sık sık dile getirdiğini, Mevlânâ övgüsünde 19 bentlik bir murabba kaleme almış olduğunu biliyoruz⁵ (Urhan 2002: 7). İnâyetnâme'de geçen şu beyitler divanında bulunan Mevlânâ hakkındaki söylemler ile örtüşmektedir:

*birin kıldum güzide evliyâdan
ki oldur şöhre mestân-ı huzâdan*

*yapışdum dâmenine bî- riyâ mest
ölürsem ol etekden çekmezem dest*

*ki oldur kâşif-i sırr-ı vilâyet
ziyâ-yı merdüm-i 'ayn-ı inâyet*

*kamu dillerde mevlânâ-yı a'zam
celâlî'd-dîn rûmî yâd olur hem*

*be-cem '-i evlâd ü aşhâb-ı güzide
irîşsün rahmet ü 'ömr-i mezide (Vat. 401a 7-11)*

Şairin, şiipleri arasında bulunan 243 gazelden yalnızca 14'ünü rindâne bir üslupla yazmış olması (Urhan 2002:13) gibi, dinî- tasavvufî bağlamdan ve didaktik üslubundan hiç uzaklaşmaması, mesnevîde de oldukça belirgin biçimde gözlemlenebilen bir durumdur. Ayrıca bu iki eser 16. yüzyıla tarihlendirilmesine rağmen harekeli olarak yazılmıştır. Bu durum iki eserin de belli bir kitleye hitap ettiğinin ve anlaşılma, anlatma kaygısı taşıdığına göstergesidir. Bunlardan başka Divan'da ve İnâyetnâme'de hem ek hem söz varlığı düzeyinde bulunan Eski Anadolu Türkçesi unsurları eserin yazarının Fidâ'î Mehmed Dede olabileceğine dair ipuçlarıdır.

⁵ Bu çalışmada Fidâ'î Divan'ından yapılan alıntılar ve eser hakkındaki bazı sayısal bilgiler için Mustafa Urhan tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmaya başvurduk. Urhan bu çalışmasında Divan'ın müellifinin Fedâ'î Ali Bâlî olduğunu belirtmiştir. Ancak eser üzerine yaptığı doktora çalışmasını Urhan'dan sonra tamamlayan Bilal Çakıcı, söz konusu Divan'ın aslında Burdurlu Fidâ'î Mehmed Dede'ye ait olduğunu kaynaklardaki bilgiler ve Divan'dan elde edilen verilerle ortaya koymuştur (Çakıcı 2005).

Eserin yazılış tarihi hakkında iki nüshada da kesin bir veri bulunmamakla birlikte “der- medh-i sulţānū’l- islām ve’l- müslimîn sulţān bāyezîd bin meĥammed bin murād ĥān ĥallede’llahu milkehū ve ebede devletehū” başlığı altında II. Bayezid’in övgüsünde yazılan bölüm 16. yüzyılın başını işaret etmektedir. Müellif söz konusu övgü bölümünde “şeyh” kelimesiyle tarih düşmüştür ki bu kelime ebced hesabıyla hicrî 910 (milâdî 1504/1505) yılına denk gelmektedir:

“bu sâ’at içre k’oldı şeyh târîĥ
‘adâlet kıldı kal’ uş biĥ-i tevbiĥ”
(Kon. 31b-1)

Vatikan nüshasındaki feraĥ kaydında da çok yaklaşık bir yıl, hicrî 914 (milâdî 1508/1509) verilmiştir:

“vaĥa’e’l-ferâĥ min taĥrîr-i hâza’l-kitâbü’ş-şerîf bi-
‘ani’llahi’l-meliki’ţ-ţayyib
‘alâ yedi’l-‘abdi’z-za’if ‘abîdü’l-mevleviyyü’n-naĥîf el-
ĥâdimü’l-faĥîrü’l-ĥaĥîr
ĥâzret-i muşannifi hâza’l-kitâbi’l-münîr sellemâ’llahu
te’âlâ fi’ d-dâreyn
ve edĥale’l-cinân veşale bilâ [...]
fi-evâsiţ-ı şehr-i cemâziye’l-ülâ
min-şuhûr sene
tis’a mi’e ve erba’a ‘aşara”
(Wat. 402)

İnâyetname, peygamberler tarihinden, evliya menkabelerinden, tanınmış din büyüklerinin hayatlarından anlatılar, anlatıların arasına serpiştirilmiş ayet ya da hadis açıklamaları barındırmaktadır. Eserdeki ayet ve hadisler kimi zaman hikayede anlatılan konu ile ilgili olurken kimi zaman hikayedeki konudan bağımsız, yeni bir meseleye geçiş aracıdır. Eserdeki başlıklardan 7’sini hadisler oluşturur. Hadisler Arapça olarak verilmiş, takip eden manzum bölümde ilgili hadisin anlamı kısaca açıklanmış ve devamında hadisin içerdiği anlam üzerinden öğütler verilmiştir. Örneğin “Kim bana itaat ederse, Allah’a itaat etmiş olur. Kim de bana isyan ederse Allah’a isyan etmiş olur. Emîre itaat eden, bana itaat etmiş olur, kim emîre isyan ederse bana isyan etmiş olur.” (Buhâri, Ahkâm 1, Cihad 109) anlamındaki “ĥâlen’nebiyyü şalla’llahu ‘aleyhi ve sellem men eţâ’anĥ fe-ĥad eţâ’allahe ve

men (Vat. 278a-9) ‘aşānī fe-ḳad ‘aşa’llāhe ve men yūti’ü’l- emīre fe-ḳad eṭā’ānī ve men ya’şī’l- emīre fe-ḳad ‘aşānī şadaḳa rasūlū’llah (Vat. 278a-10)” hadisi için şöyle bir açıklama bulunmaktadır:

*ḳulaḳ ur gör ḥadiş-i zū-fünūna
ki keşf itmiş itā’atden numūne*

*dimiş her kimse k’oldı baña ṭābī’
muṭī’ oldı muḥakkak ḥakkā şāyī’*

*her ol-kim oldu cāndan baña ‘āşī
aña ‘āşīdür ol ehl-i me‘āşī
(Vat. 278a-11,12,13)*

*kişi kim şāh-ı mülke ola ṭābī’
baña ṭābī’dür itmez ḥakkı zāyī’*

*velī her k’ola şāh-ı devre ‘āşī
baña vü ḥakkadur ehl-i me‘āşī*

*gerekdür ḥalkā pes şāha itā’at
kim oldur ḥaḳ yolında cüz’-i ṭā’at
(Vat. 278b-1,2,3)*

Eserde 18 adet ayet bulunmaktadır. Tıpkı hadislerde olduğu gibi ayetler de Arapçası ile verilmiş, önce ayetin anlamı daha sonra açıklaması ve ayetten alınması gereken dersler belirtilmiştir. Örneğin Âl-i İmrân suresinin “Rabbimiz, biz iman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru.” anlamındaki 16-17. ayetleri Türkçe olarak,

*işit yine bir āyet muştafādan
ki cibrīl aña naḳl itmiş ḥüzādan*

*buyurur ḳullarum var rabbenā dir
getürürler şefī’ imān baña dir*

*namāz ü rūze itmezler baña ‘arż
k’iderler her ne k’olmuş anlara farż*

çü noḳşāndan bular ḥālī degüldür

bular dîn milkine valî degüldür

*velî îmâna hergiz yok teğayyür
ne deñlü olsa 'ișyân bî-tekebbür*

*getürürler şefî ' anuñçün âhir
baña k'oldur katumda genc-i fâhir*

*dil ü cāndan münacāt idüp ol kavm
diler hācet añlamaz tã 'at ü şavm*

*ki bî-takşîr-i îmānumuz çün
'azāb itdürme bu 'ișyānumuz çün (Vat.33a- 1-8)*

şeklinde ifade edilmiştir.

Ayet ve hadislerden başka Vatikan nüshasındaki 154 başlıktan 20'si “hikâyet-i ân a 'rabî ki berây-ı îmân âvurden âmede-büd be-muştafâ ve ü naql kerde-büd ve beyân-ı hâl-i ü” (Vat. 40a-6), “hikâyet-i ân duzd ki tevbe kerd ez-duzdî ve 'inâyet reşiden-i ü-râ ez-hağ te'âlâ” (Vat. 51b-12) örneklerinde olduğu gibi “hikâyet”; 6'sı “kıssa-i bü şahme”(Vat. 49b-11), “kıssa-i aşhâbü'r- re' s bā-enbiyā-yı [...] ve habîb-i neccār ve mürde zinde kerd en ve şehîd şuden-i işân” (Vat. 280b-2) örneklerindeki gibi “kıssa” olarak adlandırılmıştır. Kalan 103 başlık da içerik olarak “hikâye” ve “kıssa”lardan farklı değildir. Bunlar ya Farsça “der-” edatıyla, daha çok “der-beyân-ı...” şeklinde, ya Farsça bir fiille başlar. Eserde ayrıca öznenin başta olduğu Farsça cümleler de başlık olarak kullanılmıştır. Birkaçı şöyledir:

der-beyân-ı fetî-i şehri mekke ve şād ü gam-gin şoden-i cüvānān pîrān-ı medîne şerrefa'llahu (Vat. 23a-12)
--

der-hilāfet-i 'ömer bin 'abdül-'azîz şikeste şuden-i leşker-i islām der-dest-i leşker-i kayşer ve ahvāl-i işân (Vat. 116a-13)

der-seyr reften-i resül 'aleyhi's- selām (Vat. 168a-1)
--

mülâkât kerden-i aşma'î bâ ân a'rabî-i nîkû-şemâyl ki zen-i zîşt ü hamâyil
kerde bûdeş-i sa'd-râ (Vat. 16b-13)

'azm kerden-i muḥammed ez-medîne be-ḥarem-i muḥterem ve ḳaşd-ı
ziyâret kerden-i mâzer-i ḥod ve ḥaber yâften ez-ḥâl-i ü (Vat. 31b-12)

şarâb ḥorden-i bû şaḥme ve sitm kerden-i ü duḥter-i enşârî zi-ü ḥâmîle
şuden-i ân duḥter (Vat. 54a-12)

ṭâvûs-ı yemânî rahmetu'llah der-ḥarem-i muḥterem imâm ḥüseyn-râ
raziya'llahu 'anh dîd ki zârî kerdî ve su'âl kerden-i ü ki çerâ girişî (Vat. 92a-
10)

Verilen örneklerin çoğunda görülebileceği gibi başlıklar hikayenin konusu, içeriği, kahramanları üzerine fikir verebilecek niteliktedir. Okuyucuya, dinleyiciye öğüt vermeyi ve temelde bilgilendirmeyi hedefleyen eserlerde sıkça rastlanabileceği gibi İnâyetname'de de hikayelerin öncesinde ya da sonunda sık sık “işit, bil” gibi emir ifadelerine rastlanır.

*işit ehl-i talebden bir hikâyet
gör ol ḥaḳ kimlere kıldı 'inâyet (Vat. 8b-12)*

*kulaḳ ur gör ḥadış-i zû- fûnûna
ki keşf itmiş itâ'atden numûne (Kon. 32b-2)*

*işit tâlib yine bir ḥoş hikâyet
irişdi gönlüme cândan be-gâyet (Vat. 34a-12)*

*bil iy tâlib şorarsañ ḥaḳḳa kurbet
gel iy 'âşîḳ dilersenñ aña vuşlat (Vat. 26a-2)*

Eser Tanrı'nın büyüklüğünün anıldığı iki beyit ile başlar.

*[...] rabb-i mevcûdât-ı kevneyn
ki ü kerd in heme bî- naḳş ü bî- şeyn*

*ḥuşûşâ k'âdem ü eşrâf-ı evlâd
be-cân-ı aḥmed ü iştân şenâbâd (Vat. 1a-1,2)*

Devamında ise müellifin eseri yazma serüveni bulunmaktadır. Yazar, eserinde bahsettiği konuları bir hazineye, onları anlamaya çalışacak olan okuyucuyu ise bir dalgıca benzetir.

*pes itdüm meyl aña kim ħarc idem genc
çekem birkaç gün ol sevdâ için renc*

*k'ola andan eĥibbâ şād ü ĥandân
dögün âfetlerinden ħurtara cân (Vat. 2a-1,2)*

*gel iy ğavvâş-ı deryâ-yı ĥakâyıĥ
budur dürc k'oldı pür-dürr-i deĥâyıĥ (Vat. 2a-4)*

*dizem tâ aña birkaç gevher-i pāk
ki bulan şaça gevher başına ĥāk*

*ziĥi genc-i ilāĥi k'oldu mestür
'ayân olmadı tâ bulmadı destür (Vat. 2b-1,2)*

Eserini zorluklar içinde yazdığını ancak amacının Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak olduğunu söyler.

*ķıla 'āşıklar anı ĥayrıla yād
ola ol zikrile cân milki ābād*

*bu 'acz içinde lĥkin ķıla döndüm
ki bu keşretten ķāl ü ķiĥle döndüm (Vat. 3a-5,6)*

Devam eden bölümde eserin içeriğinden ve yazılış amacından bahseder.

*bu sözler ĥakdan vü hem muştafādan
beyāndur hem ĥişāl-i evliyādan (Vat. 5a-11)*

*eger olursa ĥak bābında maĥbül
budur bes nāzımuñ ķārında maĥşül*

*keremden ķıla her cāna mü'eşşir
müyesser ķıla a'mālin müyessir*

*anuñçün oldum işbu gence nāşih
ki t̄ālib ola d̄in içinde rāsih (Vat. 5b-9,10,11)*

Eğer kendisinden veya katipten kaynaklı bir hata varsa ondan Tanrı'ya sığındığını belirterek hikayelerine başlar.

*pes am ciddile luṭf u vefādan
şakınmak k̄atib evlādur ḥaṭādan*

*ve ger nāzımdan oldıysa ḥaṭāsı
keremden setr ider ḥaḳḳuñ 'atāsı*

*ki suç 'arz itse kul kıılır 'ināyet
işit bilmek dilersen bir ḥikāyet (Vat. 6a-1,2,3)*

Eserdeki hikayeler arasında çoğu zaman bir bağlantı yoktur. Örneğin İbn-i Yamin'in baş kahraman olduğu, Kadir gecesinin sırlarından bahsedilen bir hikayeden (kışsa-i ibn-i yāmīn der ma'ārifet-i leyletü'l-ḳadr ve der-taḳrīr-i penc çiz ki der penc çiz maḥfī şode-est) sonra Ebû Ali Rudbârî hakkında gaflet konulu başka bir hikaye başlar. Onu ise Uhdud kavmi ve Abdullah bin Yamir adlı bir ermişin hikayesi izler. Eserdeki bu dağınıklığın sebebi ihtimaldir ki müellifin eserini hâmi bulamamış olmasından kaynaklı bir özensizliktir. Yazar hâmisizliğini kimi yerlerde okuyucuya hissettirir:

*ne buldumsa ḳamu buldum ḥuzādan
ḥuzāyiyem ḥuzāyiyem ḳazādan*

*uzatdum gerçi dest ü dāmene el
ḥuzādan oldı ekşer müşkilüm ḥal*

*velî el çekmedüm hiç ol etekden
ferāḡat bulmadum bir seyr ü tekden (Vat. 401a-1,2,3)*

Eserin dili Eski Anadolu Türkçesinin tipik özelliklerini barındırmaktadır. Bunlardan bazıları maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

- a. Eski Anadolu Türkçesi döneminde ekleşmeye başlayan “dur-“ yardımcı fiili İnâyetnâme'de de bu geçiş sürecini yansıtır

biçimdedir. Bu fiili hem müstakil bir yardımcı fiil hem ekleşmiş haliyle, bildirme eki olarak görebiliriz:

*didiler var durur hüccet hüdâdan
varısa kimse incinmiş ‘amâdan* (Kon. 35a-12)

*getürüñ varısa bir mürde hâzır
k’onu hağdur diri kılmağa kâdir* (Kon. 36a-14)

- b. “birle” yapısının vasıta halini bildirir biçimde edat olarak kullanımı Eski Anadolu Türkçesinin tipik özelliklerinden biridir:

*melekler birle olur rûh nâzil
tutarlar hep zemîn üzre menâzil* (Kon. 12b-2)

*hemân îmâna nisbedür mişâli
ki kudret birle yazdı rabb-i ‘âlî* (Vat. 27b-5)

- c. Eski Anadolu Türkçesinin tipik eklerinden biri de birinci tekil kişi bildirme geniş zaman eki olarak kullanılan -vAn ekidir:

*didî ben girye kılmazven elemden
bu bend içinde olursam sitemden* (Vat. 29a-3)

*kılurven her seher derdile nâle
dökerven gözlerümden surh jâle* (Vat. 52b-13)

- d. -vAn eki, birinci tekil kişi için geniş zaman fiil çekiminde kullanılmasının yanı sıra yine birinci tekil kişi için zamir kökenli kişi eki olarak da kullanılır:

*kerem kıl olma bu işde peşimân
ki benven ol kadr-i dünyâya erzân* (Kon. 15b-13)

*vücûdum çün senüñdür kılma zâyî
ki benven saña her hâletde tâyî* (Vat. 401b-11)

- e. -AvUz eki, Eski Anadolu Türkçesinde birinci çoğul kişi için gelecek zaman bildiriminde kullanılmaktadır:

*idevüz size vü allaha ikrār
olavuz siziñile her nefes yār* (Kon. 36a-10)

*cemālinden kalavuz cümle maħrūm
ne deñlü kala dirlik bize ma'lūm* (Vat. 23b-12)

- f. Eski Anadolu Türkçesinde oldukça işlek kullanılan -IsAr gelecek zaman eki metinde çok yerde bulunmaktadır:

*olsar nām-ı pākūñ 'āleme fāş
olsar kudret-i haq saña yoldaş* (Kon. 8a-15)

*getürürseñ aña şıdķıla imān
bulhsarsın 'atā ü luţf ü ihsān* (Kon. 19a-12)

- g. Eski Anadolu Türkçesine özgü -gll emir eki İnâyetnâme'de çok yerde geçmektedir:

*ki ya 'nî her ne kim itsem taleb ben
getürgil istemezsem açma leb sen* (Vat. 46a-13)

*kişi h'od kaçsa kırtulmaz kazādan
işitgil bir hikāyet mā-mezādan* (Kon. 6b-12)

- h. Dönemin kendine has özelliklerinden biri de yardımcı ünsüz n'nin işaret zamirlerinin çokluk eki alan hallerinde bulunmamasıdır. Söz konusu durum İnâyetnâme'de, şimdiye kadar okunan yerlerde, yalnızca “bu” zamirinde tespit edilmiştir:

*bular bu baħş içindeyken irişdi
halāyık bir bir anuñla görüşdi* (Kon. 56b-4)

bular inmez meger ol şeb zemīne

kimi dir rūh-ı cibriļ-i emīne (Vat. 12b-7)

- i. Söz içinde ünsüz ikizleşmesi de Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerinden biridir. Belli birkaç kelimedede görülen bu duruma metinde de rastlanır:

*müşerref bu ikiden olur insān
biri 'ilm biri 'ādil ıssı sultān* (Kon. 29a-1)

Bunlardan başka metnin söz varlığı incelendiğinde de Eski Anadolu Türkçesinde sıkça kullanılan ve döneme özgü hale gelmiş kelimeler görülebilir. Kiçi (kiçiden kalmışdum ben yetîme /şadefsüz dönmişem dürr-i yetîme (Vat.54b-13)), bay (buyurdı pes melik dikildi ol dâr / dirildi bay ü yohsul anda kim var (Kon. 22a-13)), düriş- (dürişüp kimse mahv itmez varağdan/anı çün 'izzet almışdur sebağdan (Vat. 27b-7)), yatlu (kulağ tutan bu pendün şatlusına/ harîf olmaz bu halkuñ yatlusına (Vat. 51b-7)), gözgü (meger bir gün eline aldı gözgü/ görür kim kalmamış yüzinde düzgü (Vat. 10b-3)), şankı (velî bu 'aşr içinde içinde şankı şebdür/ dimişler ba'zı ol ki'ehl-i şalebdür (Kon. 9b-6)), oñul- (anuñ sözine k'ol bî- şarağdur/ şarağ şod olsa oñulmaz marağdur (Kon. 37b-1)), öñ (Vat. 30b-12), yarağ (çü mûsâ istedi k'ol cism-i pâke/ yarağın ide vü defn ide şâke (Vat. 34b-8)), yilte- (var imdi ağla ölmüş gönülün üzre/ ki yilter sini kendü meylün üzre (26a-5)) bunlardan bazılarıdır. Ayrıca sağır kefin kef üstünde üç nokta ile belirtilmesi, e/a sesinin kimi yerlerde güzel he ya da yalnızca hareke yerine elif ile gösterilmesi de eserde bulunan erken dönem izlerindedir.

Sonuç

Înâyetnâme yahut Gencnâme 16. yüzyılın başında telif edilmiş bir mesnevi olup tarafımızdan tespit edilen iki nüshasından biri Konya Mevlânâ Müzesi'nde, diğeri Vatikan Apostolik Kütüphanesi'ndedir. Konya nüshasına ait katalog kaydında müellif adı Yümnî yahut Kabûlî olarak geçmektedir. Ancak metnin ilerleyen bölümlerinde mahlas kullanılan bazı beyitlerden ve Vatikan nüshasındaki zahriye sayfasından hareketle, müellifin adının Fidâî olduğu anlaşılmıştır. Tezkirelerde bu isimde birden fazla şair bulunmasına rağmen incelenen mesnevinin sahibine dair somut ve tatmin edici bir bilgi elde edilememiştir. İnâyetnâme, okuyucuya bilgi vermek onu eğitmek amacı güden, dinî- tasavvufî bir mesnevidir. Bu çalışmada eserin nüshaları hakkında genel bilgi verilmiş, iki nüsha arasında bir karşılaştırma yapılmış, 2.460 beyit ve toplamda 69 başlık içeren Konya nüshasının, yaklaşık 5.215 beyit ve 154 başlıktan oluşan Vatikan nüshasına göre daha eksik olduğu anlaşılmıştır. Eserde, Vatikan nüshasında, bulunan 154 başlıktan 129'unu peygamberler, evliyalar, din büyükleri, tasavvuf erbabı kimselerin başlarından geçenlerin anlatıldığı hikayeler oluşturur. Geri kalan 25 başlığın ise 18'i ayet 7'si hadistir. Başlık olarak konumlandırılmış bu ayet ve hadislerden bazıları hikayeler arasında bağlantı kurma görevindedirler. Genel olarak bakıldığında, muhtemel ki yazarın eserini sunacak bir hâmî

bulamamış olmasından kaynaklı, eser dağınık bir görünüm arz eder ve çoğu zaman anlatılanlar arasında konuca bir ilişki yoktur.

Eserin yazıldığı dönem olan 16. yüzyılın başı Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine doğru bir geçiş evresidir. İnâyetnâme ise barındırdığı döneme özgü kullanımlar sebebiyle daha çok bir Eski Anadolu Türkçesi rndr.

Kaynakça

- Açıkğöz, Namık (2017). Riyâzü'ş-Şuara. Ankara: Kültür Bakanlığı. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0> [Son erişim tarihi: 11.11.2019]
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (1992). Sahîhu'l- Buhârî. c.:23. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Çakıcı, Bilal (2005). Fedâî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Fidâ'î, İnâyetnâme. Biblioteca Apostolica Vaticana. Vat.turc.340.
- Fidâ'î, İnâyetnâme. Konya Mevlana Müzesi. Konya Mevlana Müzesi Yazmaları. 1659.
- Genç, İlhan (2000). Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gölpınarlı, Abdülbaki (1967). Mevlana Müzesi Yazmalar Kataloğu. I. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnce, Adnan (1977). Sâlim Tezkiresi İnceleme- Transkripsiyonlu Metin. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Kaplan, Mahmut (1990). Hayriyye (İnceleme- Metin). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Kartal, Ahmet (2013). Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kayabaşı, Bekir (1997). Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l-Eş'ârı. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı. Basılmamış Doktora Tezi. Malatya.
- Solmaz, Süleyman (2018). Gülşen-i Şuarâ. Ankara: Kültür Bakanlığı. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdfpdf.pdf?0> [Son erişim tarihi: 11.11.2019]

Sungurhan, Aysun (2017). Tezkiretü'ş-Şuara. Ankara: Kültür Bakanlığı. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0> [Son erişim tarihi: 11.11.2019]

Urhan, Mustafa (2002). XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni. Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Ünver, İsmail (2011). Mesnevi. Türk Dili Dergisi. Türk Şiiri Özel Sayısı II Divan Şiiri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yücer, Hür Mahmut (2010). Sünbülüye. TDV İslam Ansiklopedisi. <https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/38/C38012467.pdf> [Son erişim tarihi: 13.11.2019]

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1504> [Son erişim tarihi: 11.11.2019]

<https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr> [Son erişim tarihi: 11.11.2019]

<https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/tekkeler/12/ummi-ahmet-efendi-tekkesi/1062> [Son erişim tarihi: 13.11.2019]

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1502> [Son erişim tarihi: 13.11.2019]

<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1504> [Son erişim tarihi: 13.11.2019]